

Leidybos raida Lietuvoje

Konspektas

Pirmoji spaustuvė Lietuvoje buvo įkurta Vilniuje. Ją 1520 metais įkūrė iš Prahos į Vilnių atvykęs baltarusių švietėjas Pranciškus Skorina. Šioje spaustuvėje jis senąja slavų kalba išspausdino pirmąsias Lietuvoje knygas - „Mažąją kelionių knygele" ir „Apaštalą". Daugiau kaip penkis šimtus metų nebuvo tiksliai žinoma, kada pasirodė šios knygos, todėl „Apaštalo" knygoje išspausdinti 1525 metai buvo pripažinti spaudos pradžios Lietuvoje metais, nors pastaruoju metu nustatyta, kad šios knygos išvydo dienos šviesą kiek anksčiau - 1522 arba 1523 metais. Išleidęs šias knygas Pranciškus Skorina nutraukia leidybinę veiklą ir išvyksta į Karaliaučių.

Pirma lietuvių kalba išleista knyga buvo išspausdinta Karaliaučiuje, Hanso Veinreicho spaustuvėje, 1547 metais. Tai Martyno Mažvydo „Katekizmas". Ji buvo spausdinta vienu seniausiu - gotišku Švabacho šriftu. Nuo šios knygos prasidėjo lietuviškos spaudos istorija. Martyno Mažvydo „Katekizme" taip pat buvo pateikta ir pirmoji lietuvių kalbai pritaikyta abėcėlė. Iki mūsų laikų išlikę du šios knygos egzemplioriai - Vilniaus ir Torunės Universitetu bibliotekose.

Praėjo dar keleri metai, kol Vilniuje buvo įkurta pirmoji lotyniško raidyno spaustuvė-leidykla. Tai įvyko 1574 metais, kai Mikalojus Kristupas Radvila (Našlaitėlis) iš Nesvydžiaus į Vilnių atgabeno ten jo tėvo įkurtos spaustuvės įrangą. Tuoju metu po to Vilniuje pasirodė pirmosios lotynišku ir lenkišku raštu išspausdintos knygos. Apie 1586 metus Mikalojaus Kristupo Radvilos spaustuvė pereina Akademijos žinion ir leidžia knygas iki pat 1805 metų. Vėliau ji parduodama Juozapui Zavadskiui (ji buvo įsikūrusi Maironio g. 1) ir J. Zavadskio ainiai čia dirbo iki pat 1940 metų. Ši spaustuvė (šiandieninė AB „Spauda") praėjo ilgą ir sudėtingą savo raidos kelią. Ji sėkmingai dirba iki šiol ir yra viena didžiausių spaustuvių ne tik Lietuvoje, bet ir visose Baltijos šalyse. Kartu tai ir viena seniausių Europos spaustuvių, kuri be pertraukos veikia jau daugiau kaip keturis šimtus metų ir tęsia seniausias Lietuvos poligrafijos tradicijas. Ši bendrovė sėkmingai atsinaujino 1999 metais, kuomet

buvo sumontuota viena moderniausių spaudos mašinų. 2002 metais šioje Įmonėje pradėta eksploatuoti vokiečių kompanijos „Man Roland“ spaudos mašina „Roland 708“. Šio modelio įrenginys kol kas neturi analogų ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje bei Estijoje.

Šiandien AB „Spauda“ skiriamas didelis dėmesys naujoms technologijoms, spausdinama dideliais tiražais, kokybiškai, greitai ir dideliu formatu.

Grįžtant prie istorijos reikėtų pažymėti, kad šioje spaustuvėje buvo išspausdintos Mikalojaus Daukšos išverstos knygos J. Ledesmos „Katekizmas“ (1595 m.) ir J. Vujeko „Postilė“ (1599 m.). Joje taip pat buvo parengti bei išspausdinti ir pirmieji Lietuvių kalbos žodynai.

Galima būtų pažymėti, kad 1585 m. čia buvo išspausdinta ir pirmoji latviška knyga - Petro Kanizijaus „Katekizmas“. Iki šių dienų išlikęs tik vienas šios knygos egzempliorius, kuris saugomas Švedijoje, Upsalos universitete.

Nemažai knygų lietuvių kalba buvo leidžiama ir Karaliaučiuje. Čia šį darbą organizavo Karaliaučiaus universitetas.

Tokį vėlyvą lietuviškų ir kartu pirmųjų katalikiškų knygų pasirodymą galima paaiškinti sudėtinga politine ir kultūrine situacija, kuri buvo susiklosčiusi Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje. Knygų leidyba buvo labai netolygi ir banguota.

Po trečiojo Lietuvos – Lenkijos padalijimo 1795 metais Lietuvoje vis labiau įsigalėjo Rusijos įstatymai. Didelę įtaką turėjo Vilniaus universiteto uždarymas 1832 metais. Po 1863 metų sukilimo, 1864 metais lotyniškas raidynas caro valdžios įsakymu buvo uždraustas, o vietoj jo parengtas rusiškų raidžių pritaikymo lietuvių kalbai projektas. Caro valdžia visomis priemonėmis mėgino lotyniškąsias raides pakeisti rusiškomis „pilietinio šrifto“ (graždanskij) raidėmis. Tačiau šių knygų (vadinamų „graždankomis“) lietuviai nepriėmė. Žmonės jų beveik nepirko. Nepaisant persekiojimų ir draudimų, knygos lietuvių kalba vis tiek buvo leidžiamos. Jas spausdino kituose miestuose - Peterburge, Rygoje, Seinuose, Mažojoje Lietuvoje ir kitur ir slapta gabeno į Lietuvą. Tokiu būdu buvo išsaugoti bei padėti pagrindai naujos tautinės spaudos vystymuisi. Šis laikotarpis labai svarbus visai Lietuvos kultūros istorijai.

